

NORSK FORSIKRINGSJURIDISK
FORENINGSPUBLIKASJONER

NR. 46

KNUT S. SELMER
PROFESSOR, DR. JURIS

FORSIKRINGSVILKÅRENE —
KONTRAKT ELLER SALGSVARE?

Med diskusjonsinnlegg av :
Custav Schibbye, Ole Lund,
Johan Løken og Axel Heiberg.

REFERAT FRA MØTE I NORSK FORSIKRINGSJURIDISK
FORENING DEN 16. FEBRUAR 1962

Norsk Forsikringsjuridisk Forening har tidligere utgitt følgende publikasjoner:

- Nr. 1. *Henry Ussing*: Streiftog i erstatningsretten.
- » 2. *Dagfinn Dahl*: Voldgift eller rettergang.
- » 3. *Nils Finn Simonsen*: Barns uaktsomhetsansvar.
- » 4. *Erik Löfgren*: Hur beräknas ersättning för kroppsskada och förlust av försörjare enligt svensk rätt?
- » 5. *J. Øvergaard*: Nogen bemerkninger om hovedårsakslæren i sjø- og ulykkesforsikring.
- » 6. *G. Astrup Hoel*: Hovedårsaksprinsippet.
- » 7. *J. Fr. Coucheron*: Om livspolisers beskatning.
- » 8. *Jon Vislie*: Panthaverinteresser i kaskoforsikring.
- » 9. *Erling Wikborg*: Forsikringsagentens rettslige stilling.
- » 10. *Nils Finn Simonsen*: Hvilke krav bør der stilles til en ny automobillovs erstatningsregler?
- » 11. *Haakon Sæthre*: Nerverelægen i erstatningssaker.
- » 12. *Sven Arntzen*: Bør adgangen til å kreve oppreisning for legemskrenkelser utvides?
- » 13. *J. Fr. Coucheron*: Streiftog i F.A.L.'s kapitel om livsforsikring.
- » 14. *Jens Chr. Hauge*: Skadeforsikring i krisetider.
- » 15. *Johs. Andenæs*: Fortid og framtid i erstatningsretten.
- » 16. *Axel Heiberg jr.*: Ansvar for dyr.
- » 17. *I. Sundfør*: Konnossementsansvaret.
- » 18. *Th. Grundt*: Spredte spørsmål fra grensefeltet mellom sjøforsikringen og krigsforsikringen.
- » 19. *Fredrik Moe*: Invaliditet og erstatning.
- » 20. *Fr. H. Winsnes*: Regressoppgjør etter strl.s ikrl. § 26.
- » 21. *Alex Rein*: Juridiske problemer i ulykkesforsikringen.
- » 22. *Sjur Brækhus*: Det begrensede rederansvar.
- » 23. *Knut Blom*: Sakførerens rettslige ansvar.
- » 24. *Ole F. Harbek*: Dommeren i erstatningssaker.
- » 25. *Paal Berg*: Prejudikater.
- » 26. *Kristen Andersen*: Små og store bølger i erstatningsretten.
- » 27. *Hans Chr. Bugge*: Sjøassurandørenes ansvar for redningstiltak.
- » 28. *Trygve Lange-Nielsen*: Streiftog i amerikansk erstatningsrett.
- » 29. *Torstein Eckhoff*: Noen ord om bevisbyrde og bevisbyrde-teorien.
- » 30. *Rolf Løchen*: Særregler i den gjensidige skadeforsikring.
- » 31. *Trygve Norman*: Erstatning for tap av forsørger.
- » 32. *Robert Meinich med flere*: Bør erstatningsreglene i de nordiske billover ensrettes — og i tilfelle hvorledes?
- » 33. *Wilh. Mønter Rolfsen*: Det offentliges ansvar for sine tje- nestemenns handlinger.
- » 34. *Georg Lous*: Jernbanens erstatningsansvar.
- » 35. *Per Løken*: Om ansvar i naboforhold.
- » 36. *Knut S. Selmer*: F.A.L. § 25 som den er — og som den burde være.
- » 37. *Emil Eriksrud*: Erstatning for tap i fremtidig erverv.
- » 38. *Edvin Alten*: Ansvaret for passasjerer og gods ved befordring med luftfartøy.
- » 39. *Gunder Egge*: Lovvalget i erstatningsretten (Internasjonal erstatningsrett).
- » 40. *Ivar Hole*: Ansvarsfraskrivelse i massekontrakter.
- » 41. *Jan Hellmer*: Bør vi søke overvinna ansvarsforsikringen?
- » 42. *Erik Martens*: Driver våre domstoler aktsomhetskravet for langt?
- » 43. *Thor Bryn*: Skatt og skadeforsikring.
- » 44. *C. Stub Holmboe*: Foreldelse av erstatnings- og forsikringskrav.
- » 45. *Johs. Andenæs*: Rettsteori og rettspraksis.

NORSK FORSIKRINGSJURIDISK
FORENING S PUBLIKASJONER

NR. 46

KNUT S. SELMER
PROFESSOR, DR. JURIS

FORSIKRINGSVILKÅRENE — KONTRAKT ELLER SALGSVARE?

Med diskusjonsinnlegg av :
Custav Schibbye, Ole Lund,
Johan Løken og Axel Heiberg.

REFERAT FRA MØTE I NORSK FORSIKRINGSJURIDISK
FORENING DEN 16. FEBRUAR 1962

Forsikringsvilkårene — kontrakt eller salgsvare?

Det er tradisjon i denne Forening at et foredrag skal ha en slående tittel. En tittel som ikke bare er en kontrakt med de potensielle tilhørere om hva de skal få høre, men som også er en god salgsvare for styret. Under presset av tradisjonen har jeg latt meg forlede til å utforme den slagordpregede tittel: «Forsikringsvilkårene — kontrakt eller salgsvare?». Og det gjør det da tvingende nødvendig at jeg straks presiserer mitt personlige standpunkt til dette problem: forsikringsvilkårene er en kontrakt, og bare en kontrakt, mellom forsikringsselskapet og forsikringstageren.

Ikke desto mindre eksisterer det jo et aktuelt og brennende spørsmål for alle forsikringsfolk som man utmerket godt kan antyde med en slik problemstilling. Forsikringsfolkenes problem er dette: Hvordan skal vi gjøre forsikringskontrakten — som er den «vare» vi tilbyr publikum — noe mer forståelig for den almindelige kjøper? Hvordan skal vi sikre oss at den blir lest, at ordene og meningen blir forstått og til en viss grad husket, og at vilkårene blir akseptert av kjøperen i den forstand at han er tilfreds når han på oppgjørets dag får en erstatning som er beregnet under hensynet til alt som står i kontrakten? Problemet melder seg ved enhver revisjon av vilkårene, hva enten den er mer eller mindre omfattende. Noen patentløsning finnes ganske sikkert ikke. I det følgende må jeg innskrenke meg til å antyde en del av de ting som det kan være nyttig å ta hensyn til når man formulerer forsikringsvilkår.

Jeg vil først se litt på selve interessekonflikten og årsakene til den. Deretter vil jeg skissere opp den ytre, rettslige ramme som man er bundet av når man skal revidere forsikringsvilkår — altså i første rekke de tvingende regler i forsikringsavtaleloven, men også enkelte almindelige, av-

talerettslige prinsipper som får betydning. Og til slutt vil jeg si litt om enkelte av de praktiske reformer som har vært antydnet, både fra forsikringstagerhold og fra selskapshold — såsom illustrering av vilkårene, annen bruk av typografiske hjelpemidler, avskaffelse av de fleste av de spesielle ansvarsbegrensningene, forenkling av sproget osv.

Interessekonflikten.

Forsikringsvesenet står i en særstilling blant de økonomiske virksomheter som produserer og selger masseartikler. Forsikringen tilbyr *økonomisk trygghet* i visse nærmere angitte henseender, og det er denne tryggheten premien skal være et vederlag for. Trygghet er ikke noen materiell gjenstand som kunden umiddelbart kan ta i bruk og prøve kvaliteten av, i likhet med en radio eller et kjøleskap. Heller ikke får han noe umiddelbart krav på en ytelse som han omtrent vet hva består i og derfor kan vurdere på et realistisk grunnlag. Kjøper man billett med toget til Trondheim, vet man så noenlunde hvilke gleder og sorger man vil utsettes for underveis, og at man kommer til Trondheim er i hvert fall sikkert. Med forsikring er det anderledes. Tryggheten lar seg ikke systematisk måle og veie. Det er derfor vanskelig å forestille seg hvordan f. eks. Forbrukerrådet skulle kunne undersøke forskjellige typer av forsikring, eller forsikring i forskjellige selskaper, og gi en vurdering av hvilken vare som er best.

Man kan si det slik at salgsvaren forsikring først blir satt på prøve når ulykken er ute. Da vil det vise seg for kunden hvor meget hans trygghetsfølelse i virkeligheten er verd. Men da er han i en tvangssituasjon: han har vært utsatt for et uhell og står i fare for å tape penger. Derfor er han aggressiv, og han regner med som gitt at han nå skal få valuta for alle de premier som selskapet i årrekker har avkrevet ham, tilsynelatende uten å yde noe som helst til gjengjeld. Den almindelige forsikringstager har lite greie på statistikk, og liten evne til å se seg selv og sin skade som ledd i et statistisk helhetsbillede. Han vet bare at han har

lidt et tap, og regner med at den høyt oppreklamerte trygghet nå skal gi seg et materielt og gunstig utslag for hans vedkommende. Man kan derfor lett oppleve at fortolkningen og anvendelsen av vilkårene i forsikringskontrakten skjer i en ugunstig atmosfære.

Kundens interesse er således klar: han vil ha erstattet flest mulige tap. For ham ville idealvilkårene gå ut på at selskapet skulle erstatte alt økonomisk tap som han kunne bli utsatt for. Dette burde sies i et meget enkelt og lettfattelig sprog, og ledsages av en illustrasjon som klart viste hvilken type forsikring det dreiet seg om. Man kunne f. eks. tenke seg en brannpolise i form av en farvelagt tegning av en brann, med teksten i store bokstaver: «Selskapet erstatter alt».

Nå er det selvsagt ingen som mener at forsikringsselskaper i den grad bør spille for galleriet. Om vi ser nærmere på forsikringstagerens stilling, kan vi kanskje angi hans reelle og akseptable ønskemål slik:

- han ønsker prinsipalt dekning mot ethvert økonomisk tap som skyldes at han blir rammet av den fare som er angitt i overskriften på polisen,
- hvis dette er umulig, ønsker han beskjed både om hvilke faremomenter som ikke dekkes, og hvilke tapsposter som han ikke kan kreve erstattet,
- han ønsker videre å ha mulighet for — etter en bedømmelse av sin egen situasjon — å tegne særskilt forsikring mot flere eller færre av de tap som selskapet ikke vil dekke,
- han ønsker å kunne gjøre seg opp et sikkert bilde av den risiko selskapet overtar og den han selv må stå, uten å måtte ty til en spesialist som hjelper ham å lese vilkårene,
- videre ønsker han at han ikke senere i forsikringstiden skal være forpliktet til å overholde spesielle forskrifter som er inntatt i polisen. Da er forsikringen kommet i bakgrunnen i hans bevissthet, og han vil ikke risikere å miste sin dekning fordi han har overtrådt en sikkerhets-

forskrift som pålegger ham en særlig plikt til å vise akt-somhet i bestemte henseender,

— endelig ønsker han at han på oppgjørets dag vil møte hyggelige folk som ikke i utrensmål påberoper seg bestemmelsene i kontrakten. Men dette ligger jo strengt tatt utenfor emnet.

Fra forsikringstagerens synspunkt blir således idealvilkårene de vilkår som gjør det mulig for ham på egen hånd og uten uforholdsmessig meget arbeid å vurdere kvaliteten av den trygghet som han kjøper, slik at han kan utnytte de muligheter for å tegne tilleggsdekning som står til rådighet. Han vil ikke oppleve ubehagelige overraskelser når han har vært utsatt for tap, og ikke bli møtt med ansvarsbegrensninger som fra hans synspunkt er uforklarlige. Mange forsikringstagerer mener at de nåværende vilkår ikke holder mål i disse henseender; det vet alle som har opplevet Forsikringstageren når han er på sitt mest aggressive.

Det hevdes at vilkårene er uklare, avfattet i en utilgjengelig juridisk sprogdrakt, trykt med for små typer, fulle av umotiverte og uforståelige ansvarsbegrensninger, osv. Man kan selvfølgelig innvende at det er forsikringstagerens egen feil at han er misfornøyd; som en god pater familias bør han sette seg ned og lese omhyggelig de kontrakter han inngår, og om nødvendig ta både sin lupe og sin sakfører til hjelp. Men man kan ikke slå seg til ro med dette. For det første ligger det i vår forbrukervennlige tid et krav om at den mindre opplyste og samvittighetsfulle kunde skal bli veiledet og hjulpet slik at han oppnår de samme fordeler som hvis han hadde vært velutdannet og samvittighetsfull. Og dertil kommer at det er uforenlig med selskapenes egne interesser å stille seg avvisende til klagen over forsikringsvilkårene. Den som vil selge, må beile til publikums gunst, det brede publikums og de nye kjøpergruppers gunst. Selskapene er derfor i et reelt dilemma: Upopulære vilkår skader salgsarbeidet, og det foreligger en fristelse til å bryte ut av sam-arbeidet og forsøke å lansere de virkelig populære vilkår. Om det finnes slike vilkår, er en ting — noe annet er at mange forsikringsfolk tror at de ville ha et godt salgskort

på hånden den dag de fant disse vilkår. Selskapene er derfor nødt til — som et ledd i sitt almindelige «public relations»-arbeid — å ta klagen over vilkårene høytidelig.¹

Hvilke krav må så selskapene stille til forsikringsvilkårene?

Ett hovedpunkt for selskapet er at vilkårene *klart avgrens* den risiko som dets skadestatistikk bygger på. Hvis vilkårene gir forsikringstageren mulighet for å kreve erstatning for skader som med hensikt er holdt utenfor det statistiske materiale, er det åpenbart at premiene ikke vil strekke til. Jo videre dekning, desto dyrere dekning. I den utstrekning det er fri konkurranse om premiene, kan man bli fristet til å sette premien ned, og i stedet beholde en ansvarsbegrensning i vilkårene som ellers kunne ha vært avskaffet. At hensynet til premien bidrar til å konservere ansvarsbegrensningene, må være hevet over enhver til.

Av stor betydning for selskapet er det også at vilkårene inneholder klausuler som gjør det mulig å ramme skjødsløshet og likegyldighet fra forsikringstagerens side. I denne henseende har forsikringsselskapene en oppgave av stor samfunnsmessig betydning å vareta. Nå kan det ofte være vanskelig å håndheve slike klausuler overfor kunden — det er jo noe som heter kulanse — og selskapene har derfor for brannforsikringens og livsforsikringens vedkommende opprettet fellesorganer som gir veiledende uttalelser om slike spørsmål. Derved blir ansvaret for de ubehagelige avgjørelser så å si løftet fra det enkelte selskaps skuldre, og man sikrer ensartethet i praktiseringen av reaksjonene.

Jeg tror imidlertid ikke at selskapene virkelig har reelle interesser som helt ut gir dekning for den skarpe formulering som enkelte av prevensjonsklausulene har fått. Man ønsker først og fremst å kunne reagere mot de grove forsømmelser. Men for at man skal kunne dette, må klausulen være

¹ I Forsikringstidende 1961 s. 332 er inntatt en enquête som Storebrands husavis «Vi og vårt» har hatt om forsikringsvilkårene. Den illustrerer på en utmerket måte hvordan forsikringsfolk oppfatter utformningen av vilkårene som et «public relations»-problem. Se også Schøller Larsen i NFT 1959, s. 138—39.

formet slik at den rammer endel mer. Det vil alltid være en viss differanse mellom de forsømmelser som er beskrevet i en klausul, og dem som klausulen i praksis kan brukes mot. Avkortningen bør jo kunne gjennomføres uten prosess i hvert enkelt tilfelle, og da er man avhengig av at sikrede aksepterer at hans forhold rammes av beskrivelsen i polisen. Og selverkjennelsen er som kjent meget sparsomt utdelt her i verden.

Dette leder oss over i en annen interesse hos selskapet, som neppe vil bli erkjent helt åpent, men som ikke desto mindre er en realitet. For selskapet representerer det en egenverdi å kunne gi kulant oppgjør. Det er god reklame å være raus ved forhandlingsbordet, å gi sikrede erstatning for poster som strengt tatt skulle ha vært udekket etter vilkårene. Jeg tror våre forsikringsfolk ville bli meget ulykkelige hvis vi skulle komme dit hen at de av økonomiske eller andre grunner var tvunget til å håndheve vilkårene strengt etter ordlyden overfor alle sine kunder.

Endelig har selskapene, like fullt som forsikringstagerne, interesse av at vilkårene er klare. Oppgjørsreglene bør være greie og ikke gi rom for tvil. Det samme gjelder ansvarsbegrensningene: Skal de håndheves, må de være skrevet slik at kunden forstår dem, og skal de ikke håndheves, er det viktig at kunden fullt ut er oppmerksom på hvor meget et kulant oppgjør betyr for ham.

Vi kan altså summere opp selskaperens interesser slik: Vilkaene må i prinsippet gi en avgrensning av fare- og skadefeltet som stemmer med det materiale som ligger til grunn for premieberegningen, dog slik at det blir et visst rom for kulanse. De må gjøre det mulig å reagere mot sikredes grove forsømmelser, og de må være greie å forstå.

Den ytre rettslige ramme.

Når man setter seg ned for å skrive forsikringsvilkår, kan man som kjent ikke skrive hva man vil. For det første setter de tvingende regler i forsikringsavtaleloven visse

grenser. Nå går alle disse regler i forsikringstagernes og de sikredes favør, og man skulle derfor tro at disse regler overhodet ikke reiser noe problem for et forsikringsselskap som går inn for å liberalisere og popularisere sine vilkår. Så enkelt er det imidlertid ikke. Nettopp ønsket om å forenkle vilkårene kan føre til at man formulerer uomgjengelig nødvendige ansvarsbegrensninger på en måte som støter an mot de tvingende regler i FAL. Det er derfor viktig at man på forhånd gjør klart for seg hvilken teknikk man kan bruke, og hvilken man ikke kan bruke, under utformningen av vilkårene.

Også de almindelige avtalerettslige prinsipper setter en grense for hvor langt man kan drive forenklingen. Jeg sikter her til det såkalte «vedtagelsesproblem». Hvor sterkt kan man beskjære det stoff som man forutsetter at kunden leser, og forøvrig basere seg på klausuler som er inntatt i vedtekter eller standardvilkår som det bare blir henvist til?

Til den ytre ramme hører også tariff-samarbeidet mellom selskapene. Tariffavtalene vil både faktisk og rettslig påvirke mulighetene for å revidere vilkårene.

For først å ta forsikringsavtaleloven, så er det på det rene at den gir full kontraktsfrihet når det gjelder beskrivelsen av den risiko som selskapet påtar seg å dekke. Et selskap kan altså fritt avgjøre om det vil drive brannforsikring, og om det innenfor rammen av en brannforsikring vil overta faren for f. eks. lynnedslag, eksplosjon og krigshandlinger. Det kan også fritt bestemme hvilke objekter det vil overta forsikring på, og f. eks. utelukke fangstbåter fra en kaskodekning på et fiskefartøy og sølvtøyet fra en tyveriforsikring. Som utgangspunkt kan også selskapet bestemme på hvilke steder forsikringsgjenstanden må befinne seg for å være dekket. En kaskoforsikring på bil kan begrenses til Norden eller Norge eller endog til norske riksveier, og en reisegodsforsikring kan gjøres gjeldende bare for reiser til et bestemt land. Også forsikringstiden er selskapet helt herre over, dog med reservasjon for den tvingende regel om eierskifte i FAL § 54, 2. ledd. Det er ikke bare den totale lengde av forsikringstiden som kan fastlegges fritt; selskapet kan også fastsette at dekningen under nærmere bestemte forhold skal suspenderes

inntil videre. Men nå nærmer vi oss i betenkelig grad det som selskapet *ikke* er herre over.²

Tvingende regler har vi — jeg ser i det følgende bort fra sjøforsikringen — om en rekke forhold som knytter seg til forsikringstagerens og sikredes personlige forhold og den bruk de gjør av forsikringsgjenstanden. Vi har for det første reglene om opplysningsplikten. Særlig viktig for vårt emne er regelen i § 10, 3. ledd om at det ikke kan skrives i polisen at avtalen er inngått under forutsetning av at en viss faktisk tilstand foreligger, og at selskapet uten hensyn til forsikringstagerens subjektive forhold skal være ansvarsfritt hvis det viser seg at forholdene er anderledes enn antatt. Man kan f. eks. ikke skrive i en avtale om brannforsikring at deknningen er betinget av at det ikke er brukt ildsfarlig materiale i isolasjonen. Hvis forsikringstageren på et uttrykkelig spørsmål ville ha svart i god tro at det ikke var brukt brannfarlig materiale, skal han ha sin fulle dekning, og selskapet kan ikke komme utenom dette resultat ved å bruke en annen teknikk i vilkårene.³ Vi kan uttrykke regelen slik: De momenter som selskapet bruker når det klassifiserer risikoen og fastsetter premien, må det spørre uttrykkelig om. Det er ikke nok å ta forbehold i avtalen. Dette innebærer at tegningsarbeidet må bli nokså komplisert; jo flere fareklasser og premiesatser man opererer med, desto mer kompliseres arbeidet. Men jeg har ikke inntrykk av at det er her kritikken setter inn. Forsikringstagerne aksepterer at de må gi

² Forholdet mellom begrensninger i farefeltet og FAL's tvingende regler har vært inngående behandlet i nordisk litteratur. Sluttstenen hittil er *Hellners* artikkel «Excusions of Risk and Duties Imposed on the Insured», i *Försäkringsaktiebolaget Skandias jubileumsskrift* (Stockholm 1955). *Hellner* har også behandlet spørsmålene i *Festskrift 1955 til Herlitz*, s. 140—168 og i *Versicherungswissenschaftliches Archiv 1956* s. 77—87, samt i *Försäkringsrätt* (Sth. 1959) s. 72 og flere steder. For øvrig kan henvises til *Drachmann Bentzon og Christensen*, *Lov om forsikringsaftaler*, 2. utg. (Kbh. 1952) s. 279—85, *Grundt*, *Lærebok i norsk forsikringsrett*, 1. utg. (Oslo 1939) s. 156—58, *Løken*, *Forsikringskravet* (Oslo 1952) og *Schmidt*, *Faran och Försäkringsfallet* (Lund 1943).

³ Reglen er inngående behandlet hos *Grundt*, s. 148—58.

redelige svar på alt som selskapet finner det nødvendig å spørre om.

Tvingende er også regelen i FAL § 20 om at selskapet alltid svarer fullt for forsikringstilfelle som sikrede har fremkalt ved simpel uaktsomhet. Og spørsmålet om sikrede har utvist noe mer enn simpel uaktsomhet, hører i siste instans under domstolene og kan ikke unndras deres prøvelse. Man kan derfor ikke skrive i brannforsikringsvilkårene at det alltid skal ansees som grov uaktsomhet at sikrede røker på sengen. Dette spørsmål må avgjøres helt konkret i det enkelte tilfelle. Den eneste situasjon hvor man kan begrense skjønnsstemaet ved en bestemmelse i polisen, er hvor sikrede har vært beruset, men også da kreves det at sikrede skal ha voldt forsikringstilfellet på grunn av sin egen selvforskyldte beruselse (FAL § 20, 2. pkt.). Det kreves altså både årsakssammenheng mellom beruselsen og skaden, og at det er sikrede selv som har vært beruset.

Imidlertid har Autotariff-foreningen nylig endret uaktsomhets- og promilleklausulen i kaskodekningen for motorvogner så den lyder:

«Selskapet svarer ikke hvis vognskaden er oppstått under grovt uaktsom bruk av vognen, og eieren eller den som er ansvarlig for den kjente eller burde kjenne forholdet. Kjøring av motorvogn under påvirkning av alkohol (ikke edru), jfr. Motorvognlovens § 17, 2. ledd, og Bilansvarsloven § 12 c ansees alltid som grovt uaktsom».

Jeg er redd for at denne klausul i flere henseender er uforenlig med den tvingende regel i FAL § 20. La oss først slå fast at det dreier seg om kaskoforsikring; de strenge regler om promille i bilansvarslovens § 12 kommer derfor ikke til anvendelse. FAL § 20, 2. pkt. tillater ansvarsfraskrivelse for skade som sikrede har voldt på grunn av selvforskyldt beruselse, mens klausulen gir en tidsmessig avgrensning: skade som er voldt «under grovt uaktsom bruk av vognen». Videre lar klausulen sikredes — altså vogneierens — dekning falle bort så snart han *burde vite* at sjåføren kjørte grovt uakt-

somt eller hadde promille. Klausulen rammer altså også en vogneier som bare har vist simpel uaktksomhet. Og endelig skal man merke seg at FAL taler om å volde skaden «på grunn av selvforskyldt *beruselse*», mens klausulen setter likhetstegn mellom beruselse og promille. I alle disse henseender tror jeg man kan komme opp i situasjoner hvor domstolene føler seg avskåret fra å bruke klausulen på grunn av lovens tvingende regel.

Hensikten med dette er ikke å rette kritikk mot Autotarifforeningen, men å illustrere hvor vanskelig det er å holde seg innenfor de rammer som FAL setter når man skal forsøke å skrive enkle og effektive forsikringsvilkår. Man kan være enig i Autotarifforeningens intensjoner — at det er en rimelig reaksjon mot promillekjøring at synderen mister sin kaskodekning. Men lovens ordlyd tvinger oss allikevel til å grave i kausalitetsforholdet, til å spørre hvem som hadde promillen, og til å vurdere om promille også er er ensbetydende med beruselse i lovens forstand.⁴

Forsikringsavtalelovens § 20 er overhodet en meget stivbent regel, som man ofte skulle ønske at man kunne komme utenom. Under arbeidet med revisjon av vilkårene i spesielle bransjer kan man lett støte på situasjoner hvor man må erkjenne det innlysende rimelige i at en simpelt uaktksom sikret mister sin dekning, og hvor man føler seg sterkt fristet til å skrive reglene slik man vil ha dem, i det fromme håp at domstolene i påkommende tilfelle vil si: En så spesiell situasjon som denne kan umulig lovgiveren ha forestilt seg da

⁴ *Drachmann Bentzon og Christensen* (s. 124—25) vil bruke reglene om sikkerhetsforskrifter i FAL § 51 på klausuler av dette slag, jfr. også *Hellner*, *Försäkringsrätt*, s. 348. I så fall vil også sikredes simple uaktksomhet kunne rammes, likesom sikkerhetsforskriften eventuelt kan gå ut på at bilen ikke må kjøres av en person med promille. Kausalitetskravet står imidlertid fast. Formuleringen av den norske klausul gjør en slik subsumsjon vanskelig. Promillekjøring er nemlig karakterisert som «grovt uaktksom», hvorved man åpenbart har søkt tilknytning til reglene om fremkallelse av forsikringstilfellet i FAL §§ 18—20. En sikkerhetsforskrift kan ikke gå ut på at forsikringsgjenstanden ikke må behandles «grovt uaktstomt», jfr. i det følgende.

han skrev FAL § 20, og derfor må vi ha lov til å la bestemmelsen hvile.

Jeg vil også nevne en annen klausul som nok ser både rimelig og fornuftig ut, men som neppe vil tåle en nærmere konfrontasjon med FAL § 20. Etter § 5 (c) i Samvirkes vilkår for hjemforsikring erstattes løsøre som tapes eller skades «ved tyveri, dog under den forutsetning at den forsikrede iakttar normal aktsomhet. Normal aktsomhet anses ikke å være iaktatt hvis man f. eks. forlater hotellrommet ulåst, glemmer igjen løsøre i ulåst bil, om man lar ting ligge igjen i klær som man henger av seg, eller om ur, kamera o. l. blir forlatt på badestrand eller andre steder uten tilsyn. I slike og lignende tilfeller erstatter selskapet ikke noe tap.»

Her kreves det altså at sikrede har utvist «normal aktsomhet» for at tyveriforsikringen skal holde for, men dette er åpenbart uforenlig med § 20. Heller ikke går det an å kvalifisere de forsømmelser som klausulen beskriver, som «grovt uaktstomme». Man kunne kanskje si at selskapet her har gitt en slags sikkerhetsforskrifter, og at sanksjonen derfor må være tillatt etter FAL § 51. Men § 51 stiller nokså strenge krav til sikkerhetsforskrifter — de skal være «påbud om foranstaltninger som skal tjene til å forebygge at et forsikringstilfelle inntreffer». Jeg er nokså sikker på at domstolene ikke vil godta som en sikkerhetsforskrift et påbud om at sikrede ikke skal glemme sitt kamera på stranden, og i hvert fall kan man ikke gi en sikkerhetsforskrift som går ut på at sikrede i liknende tilfelle skal opptre tilsvarende aktsomt. Påbudet måtte i tilfelle ha vært gitt en langt skarpere form, f. eks.: «Kamera skal bæres i rem om halsen, unntatt når man bader, i hvilket tilfelle man til enhver tid skal holde øye med det». Men å håndheve en slik sikkerhetsforskrift ville være utenkelig, i særdeleshet hvis man ønsker å konkurrere om publikums gunst med «populære» vilkår.

Man møter undertiden følgende resonnement: Selskapet har adgang til å unnta fra dekningen en bestemt risiko, f. eks. faren for simpelt tyveri av løsøre. Da må selskapet også kunne gi en begrenset dekning mot denne risiko; en slik begrensnings er jo mindre vidtgående enn et fullstendig fare-

unntak.⁵ Dette resonnement er imidlertid ikke holdbart. Hvis selskapet først tilbyr dekning av en bestemt risiko, må det også på dette område underkaste seg de tvingende regler i FAL. Ellers ville veien ligge åpen for en uthuling av disse regler.

Man ser altså at det er meget vanskelig å utfylle de generelle reaksjonsregler i FAL med konkrete bestemmelser om hva sikrede kan gjøre og hva han ikke kan gjøre. Å unnta spesielle, objektivt beskrevne virksomheter er helt i sin orden, såsom konkurransekjøring i bil, flytting av forsikringsgjenstanden til et annet sted enn oppgitt, og likeså å unnta nærmere angitte gjenstander eller skader fra dekningen. Men i det øyeblikk man begynner å bevege seg inn på en vurdering av de handlinger som er beskrevet, skal man være ytterst varsom, for ikke å komme i skade for å berøve forsikringstagerne noe av den dekning de er tillagt ved tvingende lov.

Men slike klausuler er jo ugyldige, kan man innvende. Ja, det er så, men det vet ikke publikum, likeså lite som publikum er klar over hvilke rettigheter kjøpsloven gir overfor uklare ansvarsfraskrivelser i kjøpekontrakter.⁶ Hvis man kunne være sikker på at en klausul som rammer simpel uaktsomhet, i praksis bare blir påberopt hvor det foreligger grov uaktsomhet, ville ingen skade være skjedd. Da ville ugyldigheten bli motvirket gjennom kulansen. Men vi vet ingen ting om klausulen blir praktisert på en så liberal måte. I særdeleshet vet vi ikke om alle forsikringstagere får nytte godt av den samme kulanse, eller rettere sagt: Det er vel temmelig sikkert at kulansen varierer med den forhandlingsposisjon kunden har. «Den lille mann» har minst chanser til å få kulant oppgjør.

Man kan faktisk reise spørsmålet om det ikke er behov for et slags «forbrukerråd» for forsikring, eller en ombudsmann om man vil. En sentral oppgave for et slikt organ ville være å påse at det ikke i utrengsmål ble skrevet og praktisert

⁵ Grundt, s. 157.

⁶ Se Ole Lund jr. i TFR 1962 s. 64 flg.

forsikringsvilkår som strider mot de tvingende regler i FAL, i hvert fall ikke i de bransjer som henvender seg til det store publikum.⁷ Om man gjennom forhandlinger mellom likeverdige motstandere blir enige om vilkår som her og der er på kanten av det lovlige, er mindre farlig — slik som stillingen er f. eks. i sjøforsikringen.

Det vil føre for langt å ta opp hver enkelt av de tvingende bestemmelser i FAL. Jeg tror at den viktigste og vanskeligste er § 20. Man bør vel imidlertid også nevne § 34, som gir hjemmel for å sette til side et vilkår som fører til «åpenbart urimelige og med god forsikringspraksis stridende resultater». Selvtendig betydning får § 34 bare når vilkårene for øvrig er gyldige. Bestemmelsen har — vi får si heldigvis — spilt en meget beskjeden rolle i norsk forsikringsvirksomhet. Det ligger i sakens natur at den heller ikke føles som noen skranke av dem som skriver vilkårene. Det er nemlig ikke den normalordning som vilkårene tar sikte på å etablere, som vil være urimelig. Slike vilkår vil neppe bli skrevet. Det er når vilkårene skal anvendes i en situasjon som man ikke hadde fantasi til å forestille seg, at urimeligheten oppstår.⁸

Jeg må også ganske kort berøre et grunnprinsipp fra den almindelige avtalerett, som får adskillig betydning for den teknikk man må bruke når man skal skrive vilkår. For at forsikringstageren skal være bundet av et vilkår, må det kunne ansees for å være *vedtatt* av ham. Hvis vilkåret går i forsikringstagerens favør, er alt vel og bra; det er ved ansvarsbegrensningene problemet oppstår. Problemet har i de senere år vært vist stor oppmerksomhet i nordisk rettslitteratur, og det vil føre for langt å komme nærmere inn på det

⁷ Behovet for særlige organer som publikum kan henvende seg til har bl. a. vært drøftet av Schøller Larsen i NFT 1959 s. 144 og A. Vinding Kruse i NTF 1960 s. 183.

⁸ En inngående behandling av FAL § 34 gir A. Vinding Kruse i NFT 1960 s. 173—84.

her.⁹ Jeg vil bare understreke at denne avtalerettslige grunnregel i høy grad reduserer muligheten for å komme frem til de sagnomsuste «enkle» forsikringsvilkår. Man kan nemlig ikke regne med at domstolene vil godta at det i forsikringsvilkår som brukes overfor det brede publikum inntas henvisninger til vedtekter, standardvilkår eller andre skrevne tekster som ikke blir tilstillet kunden. Man kan godt, slik som enkelte selskaper har gjort, dele opp politen i to dokumenter: ett som bare inneholder de individuelle data for denne forsikringsavtale, og ett som inneholder selskapets almindelige vilkår. Men det siste dokument må klart og utvetydig fremstå som en del av avtalen og overleveres kunden i forbindelse med tegningen. Og da er man jo — under synsvinkelen «forenkling av vilkårene» — akkurat like langt.

Det siste moment jeg vil nevne i dette avsnitt, er tariff-samarbeidet mellom selskapene. I de bransjer hvor det er samarbeide om vilkårene, vil dette virke som en konserverende faktor, og vanskeliggjøre radikale revisjoner. Alle til lags kan ingen gjøre, men jeg går ut fra at selskapene møter til forhandlingene med forskjellige ønskemål, og i noen grad får dem oppfylt i de vilkår som blir vedtatt. Virkelige nyskapingner vil vi sannsynligvis bare kunne oppleve hvis et selskap bryter ut av samarbeidet og for alvor går inn for å realisere drømmen om de enkle og publikumsvennlige vilkår. Hittil er det meg bekjent ikke skjedd annet i denne retning enn at enkelte utbrytere har lansert de gamle vilkår med påbygning av noen nokså ubetydelige tilleggsdekninger, som hele salgsreklamen har vært konsentrert om.

Praktiske reformer.

Jeg skal til slutt ta for meg noen av de viktigste klagemål som forsikringstagerne kommer med når det er tale om poliser, og undersøke om det er mulig å imøtekomme dem

⁹ Se særlig Forhandlingene ved det 21. Nordiske Juristmøte Helsingfors 1957, *J. Günther Petersen*, Ansvarsfraskrivelse (Kbh. 1958), og *Ivar Hole* i Norsk Forsikringsjuridisk Forenings publikasjon nr. 40.

gjennom praktiske reformer. Klage nr. 1 lyder: Slå en strek over alle de spissfindige *ansvarsbegrensningene!*

Vel — jeg har tatt for meg de almindelige forsikringsvilkår av 1957 for «Hjemmets forsikring» og undersøkt hvilke begrensninger det er i dekningen av innbo og løsøre. Det positive farefelt er brann (inkl. lynnedslag og eksplosjon), nedstyrtende fly, vann- og oljeledningsbrudd, tyveri og ran. Begrensningene er:

1. Forsikringen omfatter ikke varer for salg eller bearbeidelse, dyr og redskap og annet løsøre knyttet til landbruk, motorkjøretøyer, seilbåter og motorbåter (§ 1, 1. ledd).
2. Penger, gjeldende frimerker, verdipapirer, bankbøker, manuskripter og yrkestegninger er bare forsikret med inntil kr. 1 000,—. Penger er dessuten helt unntatt ved simpelt tyveri og ran (§ 1, 2. ledd, jfr. § 2, g og j. (I parentes: er det ikke fortrinnsvis penger som blir stjålet og ranet?))
3. Hushjelpens eiendeler er bare forsikret med inntil kr. 5 000,— (§ 1, 3. ledd).
4. Skade ved «ild som ikke er brann» dekkes ikke, f. eks. huller i klær og tepper som følge av gnister (§ 2 a, 2. ledd).
5. Gjenstander som brenner opp som følge av at de er hengt til tork, erstattes ikke (§ 2 a, 2. ledd).
6. Skade som rammer elektrisk installasjon og elektriske apparater gjennom lynnedslag, erstattes ikke (§ 2 b).
7. Skade som følge av sprengningsarbeider som blir foretatt av eller for forsikringstageren, erstattes ikke (§ 2 c).
8. Vannskader erstattes bare når skaden skyldes brudd på ledning. All annen vannskade, enten den skyldes gulvvaske, snesmeltning, oversvømmelse eller innslag fra kloakken, er udekket (§ 2 e).
9. Grovt tyveri av sølv, gull og smykker som er oppbevart på loft, i kjeller eller i uthus, dekkes ikke (§ 2 f, 1. ledd).
10. Bygningsskade som følge av innbrudd erstattes bare inntil kr. 1 000,—. (§ 2 f, 2. ledd).

11. Simpelt tyveri dekkes bare med kr. 1 000,— og bare så sant det skjer i leilighet som ikke er helt eller delvis fremleiet. Penger erstattes som nevnt aldri ved simpelt tyveri, og heller ikke tyveri fra ulåst loft, kjeller, uthus eller annet sted utenfor leiligheten (§ 2 g). Sykler og barnevogner er dog dekket ved simpelt tyveri utenfor leiligheten, men her er en særskilt begrensning, jfr. neste pkt.
12. Tyveri av ulåst sykkel dekkes ikke. Kravet om låsing må sees som en sikkerhetsforskrift som er gyldig efter FAL § 51. Stjålne deler av sykkelen erstattes ikke (§ 2 h).
13. Når sikredes ting befinner seg andre steder enn i leiligheten, gis en viss dekning, men denne er begrenset på flere måter. Under 11 er nevnt at simpelt tyveri utenfor leiligheten ikke dekkes, f. eks. tyveri av sparkstøtting utenfor butikken eller av ski på Tryvannsstua. Heller ikke grovt tyveri er dekket på ubebodde landsteder og hytter, eller under opphold på hotell og pensjonat (§ 3).
14. Endelig er ansvaret fraskrevet for all skade som direkte eller indirekte oppstår som følge av jordskjelv, vulkansk utbrudd, atomenergi, krig, invasjon, okkupasjon, fienders handlinger, krigslignende operasjoner, borgerkrig, mytteri, revolusjon, opprør eller lignende alvorlige forstyrrelser av den offentlige orden (§ 9).

Hvis man nå spør en forsikringsmann om grunnen til hver enkelt av disse ansvarsbegrensninger, er jeg overbevist om at han vil ha forstandige og akseptable svar på nesten alle punkter. Han vil sannsynligvis gi ett av følgende svar:

- a) Slike farer dekker ikke mitt selskap mot. Dette vil gjelde unntaket for krigsfare, og for de farer som har karakter av naturkatastrofer, herunder skadene ved oversvømmelse.
- b) Disse tingene får forsikringstageren finne seg i å tegne en annen forsikring på. Dette vil gjelde unntaket for biler, motorvogner og landbruksredskaper, og vel også begrensningen til kr. 5 000,— på hushjelpens eiendeler. Det samme kan sies om begrensningene i borteforsikringen: Man får

tegne reisegodsforsikring og egen innboforsikring på hytta.

- c) Disse tingene er så verdifulle at de er særlig utsatt for å forsvinne, og dessuten ville det være håpløst å motbevise sikredes svikaktige tapsmeldinger. Dette gjelder begrensningene for penger og verdipapirer.
- d) Slike skader skjer det så mange av, og de betyr såvidt lite økonomisk, at det ikke er rasjonelt å føre dem inn under forsikringen. Dette vil gjelde for tyveriene av sparker, ski o. l. utenfor leiligheten, og likeledes gnisthull i tepper og klær.
- e) Her har sikrede tatt en risiko, og er den nærmeste til å passē på at det ikke går galt. Dette gjelder unntaket for klær som henger til tørk, og sikredes egne sprengningsarbeider. Det samme må vel sies om unntaket for sølv, gull og smykker som er oppbevart på loft og lignende steder. Jeg formoder at denne tanken også skal bære unntaket for simpelt tyveri fra delvis fremleiet leilighet. Tar man først en hybelboer, får man selv ta risikoen for hans langfingret, og dessuten kan grensen mellom tyveri og underslag bli nokså flytende i disse forhold.

Det er i grunnen bare to begrensninger som jeg ikke har funnet noen nærliggende forklaring på; det er unntaket for skade på elektrisk materiell ved lynnedslag, og begrensningen til kr. 1 000,— ved bygningsskade som følge av innbrudd. Men jeg er sikker på at forsikringsfolk vil kunne gi fullgode forklaringer også på disse punkter.

Problemet i forbindelse med ansvarsbegrensningene viser seg altså å være meget komplisert. En ramme må og skal enhver forsikring ha, og det kan sies meget fornuftig om hver eneste av de 14 begrensninger jeg har referert.

Vil man forenkle og beskjære, har man sannsynligvis tre muligheter. For det første kan man innføre franchiser, f. eks. 100 eller 200 kroner pr. skadetilfelle. Det er ikke populært, men det vil forenkle administrasjonen av forsikringen og dessuten frigjøre premiemidler som kan brukes til dekning av en del av de unntatte risikoer. For det annet kan man konsentrere seg om de begrensninger som det ligger penger

i, og skjære bort dem som i realiteten betyr svært lite. Jeg er nokså sikker på at en del av begrensningene kunne strykes uten at det ville merkes i regnskapet, f. eks. begrensningen til kr. 1 000,— ved bygningsskade som følge av innbrudd. Og endelig kan en del av begrensningene gjøres til gjenstand for tilleggsforsikring. Man måtte altså flytte dem frem på forsiden av polisen og ha en tabell hvor det f. eks. stod: «Følgende tilleggsdekning gis: Tyveri av spark og ski kr. 5,—. Tyveri begått av hybelboere og deres gjester kr. 10,—. Skader ved flomvann, grunnvann o. l. kr. 7,50. Sett kryss ved de tilleggsdekninger som ønskes». Dette ville komplisere kontraheringsteknikken, men det ville på den annen side aktivisere forsikringstageren og få ham til å tenke gjennom hvilken dekning han trenger og hva han er villig til å betale for den. Det må innrømmes at våre kombinerte forsikringer har et sterkt preg av uniformert standardvare. En konfeksjonsbutikk ville ikke finne på å selge finere konfeksjon uten samtidig å tilby individuell tilpasning til armlengde og korpulens. Er det noen grunn til at vår konfeksjonssyde forsikring skal gi dårligere service?

En virkelig radikal og effektiv løsning av problemet med ansvarsbegrensningene ville være å gå over til «all-risk»-forsikring av de *gjenstander* som menigmann har behov for å forsikre. Ansvarsbegrensningene skyldes jo i stor utstrekning at man fortsatt tenker i farefelt — brann, innbruddstyveri, vannledningsbrudd osv. Og så må man verge seg mot å bli ansvarlig for de skader som ikke med full rett kan sies å skrive seg fra en av de forsikrede farer. Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor begrensningene må være der så lenge det er en forsikringsbransje for hvert farefelt, og innenfor hver bransje en polise for hvert slag gjenstander. Når alt dette blir støpt i sammen i en eneste polise, blir det meget vanskeligere å se de store linjer i hver enkelt av de forsikringer som polisen er bygget opp av. Begrensningene vil lett oppfattes som umotivert småpirk, som selskapet godt kunne slå en strek over.

En slik «all-risk»-forsikring måtte selvsagt utstyres med en passende franchise, og man måtte være enda mer på vakt

mot misbruk fra forsikringstagernes side. I dag har vi denne forsikringsform bare i sjøforsikring og maskinforsikring, men det er vel ikke tvil om at det på dette område ligger en utfordring til forsikringsselskapene også innenfor de store publikumsbransjer. Klagemål nr. 2 er rettet mot *sproget* i forsikringsvilkårene. Det klages over at vilkårene er avfattet i et snirklet, juridisk sprog som man må være jurist for å forstå.

Denne klagen har jeg ikke meget til overs for. Vilråene er en kontrakt, som eventuelt må forelegges domstolene til fortolkning. Det må derfor legges meget arbeid i formuleringen av dem. På dette punkt tror jeg at juristene, i kraft av sin utdanning og erfaring, er andre yrkesgrupper overlegne. Etter min mening er vilråene for alle våre «publikumsforsikringer» skrevet i et klart, greit sprog, som forener en rimelig grad av juridisk entydighet med et rimelig mål av folkelig opplysning.

Mange mener at teksten ofte blir klarere ved at den utdypes ved eksempler. Samvirke har i stor utstrekning slått inn på denne linjen, og fra et annet område kan man nevne Sjøforsikringsplanen av 1930. En ulempe ved denne metoden er at teksten blir lengre, og Chancen til at den blir lest følgerig mindre. Denne ulempen vil man være klar over og kunne vurdere. Langt farligere er det imidlertid at eksempler i teksten kan gjøre meningen uklar, uten at forfatteren selv er oppmerksom på det. Og da kan det skje stor skade. Jeg tror derfor at man skal være ytterst forsiktig med å utdype teksten gjennom eksempler. Som regel kan man gjøre selve teksten like opplysende ved å formulere den litt mer omstendelig. Dette er for øvrig ting som henger intimt sammen med hele den juridiske teknikken, og det vil føre for langt å ta problemet opp i hele dets bredde.

Klagemål nr. 3 går ut på at vilråene er *trykt med for små typer*, ensformig og kjedelig, slik at intet normalt menneske orker å sette seg ned og ta fatt på lesningen. Personlig tviler jeg på at vilråene ville bli lest noe mer om de var trykt med dobbelt så store typer, og på dobbelt så meget papir. Det er nemlig ikke der problemet ligger. Den som vil

vite hva det står i vilkårene, kan når som helst finne det ut, men det er ingen som vil eller kan gå rundt og til enhver tid vite hva det står i alle hans forsikringskontrakter.

For den jevne mann som lider et tap som rammes av en ansvarsbegrensning, ligger det svært nær å utøse galde over «alt dette krimskramset på baksiden av politen». Han har sannsynligvis aldri lest det, og det skyldes ikke skriften, men det enkle faktum at han kjøper en standardvare og regner med at han må ta vilkårene som de er. Og det har han jo forsåvidt rett i. Det som man vil tvinge ham til å lese ved avtaleslutningen, må man flytte frem på første side, og samtidig må man gi ham konkrete valgmuligheter: Du kan få dette og dette, men det vil koste 5 kroner mer. Det er ingen grunn til å tro at den almindelige forsikringskjøper kan bringes til å lese eller forstå noe mer av vilkårene gjennom bruk av typografiske virkemidler. Han forstår bare det som er aktuelt for ham selv, her og nå, og det vil enten være når skaden er et faktum, eller ved avslutningen av avtalen, såfremt man gir ham valget mellom flere kvaliteter.

Dette rammer etter min mening også bruk av illustrasjoner i vilkårene. Det er en grov nedvurdering av den jevne mann å tro at han ikke forstår det han leser uten at det er illustrert med en lettfattelig tegning. De illustrasjoner jeg har sett, har dessuten bare knyttet seg til de ansvarsbærende klausuler: en ildebrann ved branndekningen, en innbruddstyv ved tyveridekningen osv. Skulle illustrasjonene ha noen hensikt, måtte de belyse ansvarsbegrensningene, for det er dem som publikum ikke blir oppmerksom på. Og så kan man jo forestille seg den illustrasjon som skulle vise at selskapet ikke svarer for simpelt tyveri begått av hybelboerens gjester. Den ville gå Storebrands fyrstikkrebuser en høy gang.

Jeg fremholdt innledningsvis at det ikke finnes noen patentløsning av konflikten mellom forsikringstagerne og forsikringsselskapene om utformningen av vilkårene. Konflikten er uløselig såfremt man først vil anse den for løst når den siste kritikk er forstummet og innholdet av vilkårene er blitt allemannseie for hele folket.

Her som ellers må man finne seg i å slå av på kravene. Man må nærme seg problemet lidenskapsløst uten det arsenal av aggresjon som den skuffede forsikringstager opparbeider, og uten den tunge rustning av tradisjon som forsikringsmannen ofte bærer på. Forsikring er en nødvendighetsartikkel på linje med boliger, post, elektrisitet og det daglige brød. Man må prøve å lage varen så god og hensiktsmessig som mulig, men selvsagt også ta den pris som det koster å tilby varen. Det ville kanskje ikke skade om man iblant lot fantasien og de økonomiske krefter få noe friere spill innenfor forsikringsvirksomheten.

Direktør G. Schibbye:

Foredragsholderen gjorde oppmerksom på muligheten for kritikk av forsikringsvilkårene fra forsikringstageres side, uten at han egentlig selv gav uttrykk for slik kritikk. Det gjaldt i særlig grad vilkårenes formulering, og jeg vil da gjerne understreke hvor vanskelig det er å skrive vilkår. Jeg har vært medansvarlig ved utarbeidelse av både brannvilkår, vilkår for forskjellige kombinerte poliser og maskinvilkår, og kan si det slik, litt spøkefullt: Hvis det ble for lange pauser i arbeidet, kunne det hende at mine medarbeidende venner og jeg spurte hverandre: «Hva var det egentlig vi mente med det og det?» Men det hendte jo at vi fant ut av det. Jeg kan bare komme inn på spredte ting i foredraget, og vil for ordens skyld bemerke at jeg ikke berører det i og for seg interessante avsnitt om bilvilkårenes nye klausul om promillekjøring, og denne klausuls forhold til FAL § 20. Jeg vil bare peke på at det i brannvilkårene, meg bekjent, ikke finnes fravik eller forandret formulering av de av lovens tvingende bestemmelser som er tatt med. Med brannvilkår og kombinerte vilkår refererer jeg hele tiden til de fellesvilkår som tariff-selskapene, Norges Brannkasse og Samtrygd anvender.

Jeg begynner med poliser med forkortede vilkår. Som foredragsholderen nevnte finnes det slike poliser, både for ren brannforsikring og for de kombinerte forsikringer. For-

står jeg det riktig, så oppstår det et såkalt «vedtagelsesproblem» angående hvor langt man kan gå i forenkling, og professor Selmer mener at vi ikke kan regne med at domstolene vil godta at det i forsikringsvilkår som brukes overfor det brede publikum, inntas henvisninger til vedtekter eller standardvilkår eller andre skrevne tekster, som ikke kunden får stukket i hånden. Dette er interessant. Vi har f. eks. satt ut i livet brannpoliser med sterkt forkortede tekster, hvor dog paragrafene 1—3, hva selskapet svarer for, begrensninger i selskapets ansvar og hvilke steder forsikringen gjelder, er tatt inn i sin helhet. For de øvrige paragrafer, 4—17, er bare tatt inn paragrafenes trykte overskrifter, delvis med angivelse av noen hovedpunkter av enkelte paragrafers innhold. Så står det en vanlig henvisning til FAL samt følgende: «Fullstendige vilkår fåes ved henvendelse til selskapets kontor eller dets agenter».

Hvis dette ikke godtas av domstolene, hvorledes vil da forholdet bli? Kan det bety at domstolene vil kunne se bort fra innholdet i de paragrafer, hvor bare overskriften er tatt med? Jeg tar som eksempel § 8, hvor overskriften heter: «Når selskapets ansvar inntreer». Mer står det ikke. I den fullstendige § 8 har vi på ett punkt fraveket FAL § 11, idet § 8 heter: «Er tilbudet om forsikring gått ut fra selskapet, inntreer ansvaret, hvis ikke annet er avtalt, først når meddelelse er kommet frem til selskapet om at tilbudet er antatt». I FAL § 11 står det: «Er forsikringsavtale sluttet uten at det er avtalt når ansvaret begynner, skal selskapets ansvar ansees å være inntrådt allerede på det tidspunkt da selskapet eller forsikringstageren har sendt meddelelse om at den annen parts tilbud er antatt». Mitt spørsmål er altså om en domstol vil dømme ansvaret ut fra FAL § 11 og ikke akseptere at vi anvender vilkårenes § 8, når denne ikke i sin helhet er tatt inn i de forkortede vilkår. Dette er spørsmål som må nærmere gjennomtenkes.

Forholdet stilles kanskje mer på spissen når det gjelder de nåværende forkortede vilkår for kombinerte forsikringer. Her er også omfangsbestemmelsene inntatt i sin helhet, men ellers er det bare gjort følgende henvisning til de øvrige

bestemmelser: «For øvrig gjelder de fullstendige forsikringsvilkår for (f. eks.) hjemmets forsikring av 1957 i tilslutning til Lov om forsikringsavtaler av 6.6.1930. Bestemmelse i denne lov gjelder hvis den ikke er fraveket i vilkårene». «Fullstendige vilkår fåes ved henvendelse til hovedkontoret eller agenten». Jeg vil gjøre et tillegsspørsmål: Vil forholdet bli anderledes hvis en forsikringstager første gang han tegner forsikring får de fullstendige vilkår, mens ved senere poliseutstedelser bare de forenklede vilkår anvendes, eller kanskje overhodet ingen vilkår? Jeg tror egentlig ikke det.

Dette bragte for øvrig mine tanker inn på forholdet mellom de fullstendige trykte vilkår og FAL. Vi har jo selv tatt inn i vilkårene en del av lovens bestemmelser, både noen av de tvingende, som er i overensstemmelse med loven, og noen av de ikke tvingende, som delvis er i overensstemmelse med loven og delvis ikke. Men en rekke viktige lovbestemmelser er sløyfet i vilkårene. Jeg er selvsagt klar over at loven slår igjennom for alle, men kan det også her oppstå et «vedtagelsesproblem»? Kunne vi f. eks. sløyfe enda flere lovbestemmelser, kanskje alle? Og ville dette være tilstrekkelig overfor den såkalte «lille mann», som jo ikke kan forutsettes å være i stand til å finne ut av loven? Er det noen grense for hva vilkårene kan *unnlate* å si? Foredragsholderen antyder muligheten av å få en ombudsmann for forsikring, som bl. a. skulle ha et øye med forsikringsvilkår og publikums tarv. Jeg overfører denne tanke til en idé som jeg har diskutert med venner i vilkårsarbeidet, nemlig muligheten av å få en slags offentlig godkjenning av forsikringsvilkår, som det kunne vises til. Jeg er ikke riktig sikker på hvorledes forholdet da ville stille seg, men jeg tror det er en tanke til overveielse.

For å gå over til noe annet: Foredragsholderen regnet opp tilsammen 14 begrensninger i ansvaret vedrørende Hjemmets forsikring. Det ser jo ikke bra ut når det legges frem sånn/isolert. Imidlertid gir professor Selmer selv en både elskverdig og god forklaring på rimeligheten av de fleste reservasjonene, så jeg skal ikke fylle ut dette med tilleggsopplysninger, som jeg i og for seg kunne ha gjort. Jeg finner det imidlertid riktig å gjøre oppmerksom på at vilkårene

for kombinerte forsikringer, herunder Hjemmets forsikring, er under omarbeidelse for å få overensstemmelse med brannvilkårene av 1960. Av flere grunner er arbeidet blitt forsinket, dog kan han gå ut fra at sannsynligvis alle de nevnte ansvarsbegrensninger vil bli beholdt.

Jeg skal da bare gi svar på de to reservasjoner, som professor Selmer studerer på hvorfor er tatt med. Det ene er hans punkt 6 angående erstatning ved lynnedslag i elektriske installasjoner og apparater. Her er det i referatet falt ut et viktig ord av bestemmelsen. Det skal stå at selskapet ikke svarer for skade ved lynnedslag som *bare* rammer elektriske lamper osv. Det er ordet «bare» som er falt ut. Tanken har vært at hvis bare en elektrisk lampe, en plate på en komfyr osv. slukker under tordenvær, og intet annet skjer, er det særdeles lite sannsynlig at det virkelig gjelder et lynnedslag. Det skyldes et overspenningsfenomen, men populært kalles det lynnedslag. Det er en relativt bagatellmessig skade, som er lite forsikringsmessig. Jeg kan imidlertid fortelle at bestemmelsen i den her refererte form kommer til å gå ut i de nye vilkår, og erstattes av en annen bestemmelse, hvor det for husholdningsapparater innføres en egenandel på 100 kroner. Her er forsåvidt svar på et av de forslag professor Selmer kom med i foredraget, men naturligvis ikke et fullstendig svar.

Det annet punkt som professor Selmer spør om (pkt. 10), gjelder begrensning i erstatning av bygningsskader ved innbrudd til kr. 1 000,—. Her må man imidlertid huske at det vilkåreksempel foredragsholderen anvender gjelder Hjemmets forsikring. Som regel vil det ved denne forsikring dreie seg om en leieboers innbo, og hvis det kan være tilfelle hvor leieboeren må reparere eventuell skade på leiligheten ved innbrudd, så vil det som regel bli mindre skader, og begrensning til kr. 1 000,— er da ikke urimelig. Man må også huske på at huset selv i det overveiende antall tilfelle har en huseierforsikring og har krav på at bygningsskader som er forvoldt ved innbrudd erstattes ved denne. Derimot mener jeg personlig at når den samme begrensning, kr. 1 000,—, står i nåværende vilkår for villaeier- og huseierforsikring, så er

dette galt, og reservasjonen bør forsvinne ved revisjon av vilkårene. Forsåvidt mener jeg at professor Selmers spørsmål var vel begrunnet.

Foredragsholderen gav forresten en morsom parantesbemerkning til at vi ved ran ikke gir erstatning for penger. Er det ikke penger det nettopp dreier seg om? Det er selvfølgelig riktig nok, men det kan jo også være andre ting som ranes; damevesker med innhold er visst populære mål, armbåndsur, smykker, ja, kanskje en frakk eller jakke i Slottsparken. Da vi utvidet forsikringen ved kombinerte poliser — uten premietillegg — til å gjelde ran, men unntok penger, så kom det nok av at vi tenkte litt på, kanskje for meget på, det vi leser i aviser om mannfolk på bytur, som treffer hyggelige grupper på Jernbanetorget eller andre steder, og så er det snart gjort. Dette blir vel ran, og vi hadde egentlig ikke så sterk sympati for disse herrer, selv om vi ikke misunte dem hjemkomsten. Vi får kanskje ta ett skritt ad gangen, og se på det igjen.

Foredragsholderen antyder muligheten av å etablere en såkalt «all risk»-forsikring av de gjenstander folk i sin almindelighet har behov for å forsikre, la meg kalle det en «objekt»-forsikring. Professor Selmer viser til slik forsikringsform i sjø og maskin, og mener at problemet bør være en utfordring til andre bransjer, selv om han er klar over at det ikke er så lett å løse det. Vi har ikke for alvor gått løs på dette spørsmål, men siden maskinvilkårene, som jeg er sterkt ansvarlig for, er nevnt, vil jeg allikevel si et par ord.

I maskinforsikring sier våre vilkår at de forsikrede ting dekkes mot skader som inntreffer plutselig og uforutsett, men de sier intet om hva slags skader. Ansvarer reguleres ved unntagelsesklausuler, som f. eks. unntar brannskade — iallfall prinsipielt. Vi valgte denne form i motsetning til det som anvendes i flere andre land, hvor man regner opp de skadeårsaker som kommer i betraktning, og jeg må si at vår løsning har vært godt mottatt. Men så er det selvsagt lettere å gjøre dette her enn ellers.

I maskinforsikring dekkes nemlig en rekke utpekte maskiner, og vi kan med noenlunde utviklet teknisk fantasi og

med erfaring, tenke oss hva som kan inntreffe med disse maskiner, og derefter ta standpunkt til hvilke skadeårsaker vi vil ekskludere. Å gjøre det samme f. eks. med et innbo er ikke fullt så lett. Skal vi f. eks. ha unntagelsesklausul for skade på malerier som faller ned av veggen, for krystallboller som går i gulvet, for rødvinsflekker på duken, blekk på gulvteppet, og jeg vet ikke hva. Eller skal vi, som foredragsholderen nevner, regulere dette med en passende franchise? Men da vil jo denne franchise få virkning også i, la meg si, virkelige skader, og det skulle jeg tro ikke ville bli særlig populært. Professor Selmers utfordring er imidlertid kommet, og den kan vi ikke la ligge upåaktet.

Ja, så kommer jeg da til slutt til det som kanskje er hovedsaken, foredragets tittel. Skal våre vilkår betraktes ut fra deres salgsmessige verdi eller ut fra krav om en kontrakt, som er bygget slik at den dekker samfunnets og publikums interesse, og dertil formulert så klart som mulig, kanskje sogar i den grad forenklet og velformet, at den er lett forståelig for alle.

Jeg er meget glad for at professor Selmer advarer mot for meget salgspreget innslag, slik som f. eks. anvendelse av populære eksempler, illustrasjoner, osv. Likeså er jeg glad for at han understreker kontraktens seriøse betydning, og at han peker på vanskeligheter ved utforming av kontraktsinnhold til alles tilfredshet. Jeg behøver vel ikke si hvor enig jeg personlig er i dette. Men det er i denne forbindelse en prinsipiell sak som jeg gjerne vil benytte anledningen til å si noe om, og som jeg mener er såvidt alvorlig, at jeg vil la det få form av en advarsel, eller iallfall en sterk henstilling, til dem som får med det å gjøre.

Hva det nå enn blir gjort med forsikringsvilkårene, la det ikke bli til at man begynner en konkurranse på vilkårs-siden, at man begynner å «selge vilkår». Vi er i Norge i den heldige situasjon at et overveldende flertall av forsikringsinstitusjoner, både tariff-selskapene, Norges Brannkasse og Samtrygd med tilslutning av de fleste lokale brannkasser, stort sett anvender de samme forsikringsvilkår i brannforsikring, kombinerte forsikringer, avbruddsforsikring og

maskinforsikring. Sett strenge krav til disse vilkår, la dem også få en utvikling i pakt med tiden, men la det så langt man kan fremdeles gå i et samarbeidende fellesskap, gjerne under et våkent øye fra samfunnets side.

Jeg tror ikke det er i noens interesse at én part akkvi-rerer med en eller annen liten tilleggsdekning, og at en annen part stiller opp med en konkurrerende variant, at den ene tilbyr gratis nøkkelforsikring, den annen gratis transport i drosje ved biluhell, at den tredje tilbyr å betale lekkasje i taket, eller skibrekk, eller hva det kan være. Hvorledes skal forsikringstagerne bedømme den virkelige totale verdi av slike varierende forsikringstilbud, hva skal de tro om oss? Forsikring er en far alvorlig samfunnssak, mener jeg, til å bli skjemmet av en slik forvirrende behandling, som lett kan gli ut til å bli en karikatur av vårt fag. Jeg vet, og aksepterer gjerne, at alt er i utvikling, også vilkår for forsikring, men jeg ber tross alt for mitt fag.

Universitetslektor Ole Lund:

Jeg kan ikke helt dele professor Selmers syn på sproget og klarheten i forsikringsvilkårene. Jeg tror det ville være mulig, uten at det gikk utover den juridiske entydighet, å forme vilkårene slik at de ble mer lettforståelige. På meg virker det også umiddelbart forbausende at man for «Hjemmets forsikring» må lete under rubrikken «Hvilke skader selskapet svarer for», for å finne ansvarsbegrensningene. Jeg tror ikke det ville være forbundet med noen uoverkommelig vanskelighet å finne en mer dekkende og iøynefallende overskrift for disse begrensninger.

Professor Selmer hevdet at det såkalte «vedtagelsesproblem» var til hinder for at man kunne forenkle vilkårene og nøye seg med henvisninger i politen. Problemet skulle imidlertid ikke være uløselig. Selve «vedtagelsen» er jo, i forsikring som ved andre massekontrakter en fiksjon. Den vanlige mann orker ikke å lese vilkårene, fordi han regner med, og det med rette, at det ikke vil hjelpe ham det minste. I realiteten kan det derfor ikke være noen forskjell på å få

utlevert polisen med samtlige vilkår gjengitt på baksiden, og å få en polise der det bare er henvist til vilkår som kan fåes utlevert av selskapet. For den vanlige forsikringstager ville en slik forandring neppe spille noen rolle. Fortsetningen for denne reduksjon av forsikringstagerens kontrollmulighet, måtte imidlertid være at vilkårene var rimelige. Og her er det et eventuelt bransjeråd kunne komme inn i bildet, samtidig som det kunne hjelpe oss til å løse vedtagelsesproblemet. Et allsidig sammensatt utvalg, som hadde til oppgave å kontrollere at de praktiserte forsikringsvilkår var rimelige og forsikringsteknisk vel begrunnet, ville nemlig også kunne løse denne vanskelighet. Jeg kan således ikke se noen grunn til at domstolene ikke skulle bygge på slike godkjente vilkår, ikke «anse dem for vedtatt». Vi har en parallell i Sjøforsikringsplanen, og Høyesterett har jo godtatt Telegrafverkets befordringsvedtekter, selv om disse ikke blir utlevert hver gang man sender et telegram. Og det til tross for at vedtektenes er utformet ved ensidig diktat fra den ene parts side, mens det fra et bransjeråds side måtte være forutsetningen at også den annen part skulle være representert.

Men at et bransjeråd sikrer en at de generelle forsikringsvilkår er rimelige og forsikringsteknisk vel begrunnet, løser ikke hele problemet. Det er både i forsikringstagerens og selskapets interesse at førstnevnte om mulig er orientert om ansvarsbegrensningene, og det uten at han skal være nødt til å gå til selskapet for å få utlevert de fullstendige forsikringsvilkår. Som en rimelig mellomløsning, en løsning som også ville gjøre det lettere for domstolen å akseptere de fullstendige vilkår som «vedtatte», kunne jeg tenke meg at de praktisk viktige ansvarsbegrensninger ble gjort tilgjengelig for forsikringstageren ved at de, med forholdsvis fete typer, ble tatt inn på første side av polisen. Når det gjelder «Hjemmets forsikring», vil jeg tro det er nok å ta med 6—7 av de ansvarsbegrensninger det opereres med. Var det forsikringsteknisk mulig, kunne det også, som professor Selmer var inne på, anføres at disse begrensninger var gjenstand for tilleggsdekning. Under denne oppstilling kunne man så også gjøre oppmerksom på at det eksisterer andre

ansvarsbegrensninger, men at det for disses vedkommende ble henvist til de generelle vilkår. Ved en slik omlegging av teknikken ville forsikringstageren i de aller fleste tilfelle være orientert om en aktuell ansvarsbegrensning, idet den ikke ville forsvinne i massen av vilkår. Samtidig skulle ikke selskapet behøve å frygte for at domstolen ville sette begrensningen til side fordi den ikke var «vedtatt». Det selv om begrensningen ikke hørte til «de utvalgte» som var tatt inn i polisen.

H.r.advokat Johan Løken:

Det var en stor glede å høre professor Selmers foredrag, ikke minst for hans positive kritikk og idéer. Vi vet at våre vilkår langt fra er fullkomne, men problemene er, som foredragsholderen var klar over, uhyre vanskelige. Det var også en glede for enkelte av oss å konstatere at flere av de idéer som kom frem har tidligere vært diskutert og forkastet, men det vil ikke si at det var sikkert at det var riktig at de ble forkastet. Kanskje bør man ta dem opp og se på problemene igjen.

Som utgangspunkt må jeg si at formålet for de alminnelige forsikringsvilkår må være gjennom en karest mulig avgrensning å dekke det almindelig behov. Skulle selskapene ved sine standardforsikringer dekke mer enn den almindelige forsikringstagers behov, ville det føre til at flertallet gjennom sine premier betalte erstatning til de få som hadde særlige behov. Jeg tror ikke alle som går inn for en størst mulig dekning og størst mulig forenkling i vilkårene er fullt klar over dette. På den annen side mener jeg også at hvis større omfang og forenkling ikke medfører særlige utgifter til erstatningen, kan man godt ta dem med allikevel, selv om forholdet ikke er av interesse for det store flertall.

Med denne lille innledning vil jeg se på enkelte punkter foredragsholderen kom inn på. Han nevnte at det var av stor betydning at vilkårene inneholder klausuler som gjør det mulig å ramme skjødesløshet og likegyldighet fra forsikringstagerens side. Han nevnte her forsikringsselskapenes

samfunnsmessige oppgave. Jeg er ikke så sikker på om man ikke går for langt her. Forsikringsselskapene skal ikke lage en regel som så lett kan gjøre en mann til fant, selv om det er grensene for grov uaktsomhet som er overtrådt. Når man ved bilansvar tidligere dekket skader voldt ved grov uaktsomhet, skulle man vel også kunne gjøre det ellers hvor rimelighet taler for det.

Foredragsholderen var inne på avkortning, og meget taler for at man her er inne på en riktig vei. Den avkortningsnevnd som vi har i brannforsikring tror jeg imidlertid ikke fyller sin oppgave. For det første fører den en altfor anonym tilværelse, og for det annet tror jeg at de minimale avkortninger som foretas nærmest må virke mot sin hensikt hvis de blir kjent. Avkortning bør kunne anvendes også ved forsømmelser i relasjon til de såkalte sikkerhetsforskrifter. Her vil forsikringstageren miste enhver erstatning selv ved almindelig uaktsomhet etter FAL når kausalitet foreligger. Den samme regel for forsikringsvilkårene. Vilkårene på dette område burde etter min mening oppmykes adskillig. Det vil kanskje innvendes at dette ikke er nødvendig, for i praksis vil disse regler ved skadetilfelle i regelen vise seg å være papirbestemmelser. Men heller ikke denne utvei er noen tilfredsstillende løsning.

Under behandling av FAL § 20 om simpel uaktsomhet, kom foredragsholderen inn på den nye promille-klausul i motorvognvilkårene. Om denne regel tror jeg man kan si som foredragsholderen sa om en bestemmelse i sjøforsikringsvilkårene — reglene er skrevet slik man vil ha dem i det fromme håp at domstolene i påkomne tilfelle vil være enige. Man skal være klar over at etter den nye bilansvarsloven har selskapet regress mot den som har voldt skade mens han kjørte vognen påvirket av alkohol (0,5 ‰ i blodet) eller som har medvirket til at vognen blir brukt enda han visste eller måtte vite at kjøreren var påvirket. Denne regress kan selskapene ikke fraskrive seg. Det er dette forhold som vilkårene alltid stempler for grovt uaktsomt ved kaskoforsikring. Hvis man ikke skulle anse et slikt forhold som grovt uaktsomt, ville resultatet bli at selskapet på den ene

side måtte kreve regress av forsikringstageren for det selskapet hadde utbetalt i ansvarsforsikring til tredjemann, mens selskapet på den annen side måtte utbetale til forsikringstageren hans tap på kaskoforsikringen. Det finnes ikke sammenheng i dette. Med den innstilling samfunnet har til bilkjøring og alkohol, tror jeg man må kunne la klausulen stå, selv om jeg skal være enig i at den formelt ikke er riktig. En annen sak er det at forholdene her har endret seg slik siden FAL trådte i kraft, at en endring av loven burde være nærliggende. En tilføyelse til § 20 som bragte FAL i sammenheng med motoransvarsloven er på sin plass.

Foredragsholderen kom inn på et uhyre aktuelt punkt, nemlig forkortede forsikringsvilkår som mer og mer griper om seg, ikke bare i Norge, men også i andre land. Han mente at man ikke kunne regne med at domstolene ville godta henvisninger til standardvilkår som ikke kunden får stukket i hånden. For meg står det slik at dette i alle fall må være for generelt uttalt. Jeg kan forstå at man vil finne det rimelig at det i en polise skal stå omtalt f. eks. hvilke ting som en forsikring omfatter, hvilke skader selskapet svarer for, og hvilke steder forsikringen gjelder. Dreier det seg derimot f. eks. om følgene av svik, forekommer det meg at forkortede vilkår her må være helt gyldige, selv om de ikke nødvendigvis følger forsikringsavtaleloven. Det forekommer meg også at forkortede vilkår må kunne anvendes ved regler som kun får anvendelse etter at skade har inntruffet, slik som vurderingen av forsikringsverdier og bestemmelser om skjønn. Et særlig forhold vil jeg fremheve her. Det må være på det rene at FAL's regler ikke behøver å gjentas i polisene. Selskapene kunne bare henvise til lovens regler, som vel å merke ofte er mindre liberale enn vilkårene. Er det ikke mer tilfredsstillende å henvise til gode vilkår enn til foreldet lov? Er det ikke i regelen også lettere for forsikringstageren å få vilkårene gratis av selskapet enn å kjøpe loven?

Jeg tror at utviklingen krever forkortere vilkår, og er professor Selmers påstand riktig, må man vel kunne løse problemet ved at f. eks. Forsikringsrådet måtte godkjenne

WEBERGS BOKTRYKKERI A/S, OSLO